

על הבחירות המקומיות לעיריית ירושלים ב-1950

רקע כללי על הבחירות המוניציפליות בירושלים ב-1950

הבחירות המקומיות הראשונות במדינת ישראל נערכו ב-1950, כשנה לאחר תום מלחמת העצמאות. תוצאות הבחירות עמדו בסימן מכה צורבת למפא"י לעומת הישג נאה ל"ציונים הכלליים" ול"מחנה האזרחי".

הבחירות נערכו ב-14 מועצות עירוניות ו-28 מועצות מקומיות, ביום שלישי, (14 בנובמבר 1950). היו אלו בחירות ראשונות לרשויות המקומיות מזה 15 שנה (ב-1935 תחת שלטון המנדט נערכו האחרונות)..

בבחירות הללו הצביעו ברחבי הארץ כ-75% מבין 425,000 בעלי זכות בחירה.

בחירות אלו (שנערכו כשנתיים לאחר הבחירות הראשונות לכנסת) – עמדו בסימן תבוסה למפלגת השלטון, מפא"י בהנהגת דוד בן-גוריון. מנגד- מפלגת "הציונים הכלליים" בראשות פנחס ברנשטיין, יוסף ספיר ויוסף סרלין, זכתה להישגים משמעותיים בכל רחבי הארץ. היה זה ניצחון גדול של המחנה "האזרחי" (תנועה החרות, שקמה על-ידי יוצאי האצ"ל ביולי 1948 והתמודדה לראשונה בבחירות אלה. הרשימות הדתיות, המפלגה הפרוגרסיבית, ועוד רשימות קטנות).

כך, "הציונים הכלליים" (היום המפלגה הליברלית שנטמעה בליכוד), אשר בבחירות לאספה המכוננת (הכנסת הראשונה) (ינואר 1949), קיבלו 5% מכלל הקולות, זכו בבחירות אלה ל-25% (פי חמישה יותר) בעוד מפא"י ירדה מ-35% מקולות הבוחרים לכנסת ל-27% בלבד בבחירות המקומיות.

לא הבעיות המוניציפליות הן אלה שהכריעו את תוצאות הבחירות, אלא בעיקר המצוקה הכלכלית והמציאות החברתית העגומה. ובמיוחד, התסיסה מול מדיניות "הצנע" והקיצוב שהנהיגה מפלגת השלטון.

על הבחירות בירושלים

רק ביום ראשון, ב' בשבט תשי"א (9 בינואר 1951), כשלושה חודשים לאחר הבחירות לעיריות ולמועצות המקומיות, נבחר ראש עירייה לירושלים. היה זה דווקא שלמה זלמן שרגאי, נציג רשימת החזית הדתית. ועד לבחירתו התבצעו במשך אותם שלושה חדשים נסיונות רבים למציאת פשרה בין הסיעות היריבות וגם למו"מ הקואליציוני בישובים אחרים היתה השלכה על ירושלים. הכיצד?

תבוסת מפא"י הייתה גם בירושלים. כאן ירד אחוז התמיכה בה מ-28.1% ל-24.7%. ואילו הציונים הכלליים קיבלו 15.9% בהשוואה ל-1% שקיבלו בבחירות לאספה המכוננת (הכנסת הראשונה) רק לפני כשנתיים (ינואר 1949).

ראש עיריית ירושלים עד אז, דניאל אוסטר (ציונים כלליים), שכיהן כראש עירייה עוד בתקופת המנדט (מאז 1935) והמשיך בכהונה זו גם לאחר הקמת המדינה, כשל בבחירות המוניציפליות אולי משום שעם הקמת המפלגה הפרוגרסיבית ב-10 באוקטובר 1948, הצטרף לשורותיה.

לאוסטר היו יחסים אישיים בעייתיים עם ראשי הסיעות השונות בעירייה ומרגע שחבר למפלגה הפרוגרסיבית הקטנה, העריכו פרשנים בעיתונות כי לא ימשיך לכהן כראש עירייה. בכך צדקו אך טעו, בגדול, כאשר כתבו: "כן ברור, כי מפא"י תיטול לעצמה את ראשות העירייה בירושלים. מועמד מפא"י י.בן-צבי [יצחק בן-צבי, לימים, נשיאה השני של מדינת ישראל –י"ק] מקובל גם על הדתיים" ("מעריב", יום חמישי, 16 בנובמבר 1950).

טעו משום שברקע היתה מעורבות גורמים שונים ומפתיעים:

מסתבר שהרב הראשי האשכנזי של מדינת ישראל, הרב יצחק אייזיק הלוי הרצוג, מילא כאן תפקיד מרכזי מאחורי הקלעים. הוא פעל לבחירת ראש עירייה מאחת הסיעות הדתיות, מבלי לנקוב בשם המועמד. בשלב מסויים התכנסו בביתו של הרב הרצוג ראשי החזית הדתית ונציגי המפלגות הדתיות, לרבות החרדיות כדי לתמוך במועמד מוסכם- אחד משני המתמודדים הדתיים: שלמה זלמן שרגאי מהפועל המזרחי, או הרב משה פרוש מאגודת ישראל. הרב הרצוג ראה בבחירת אדם דתי לראשות עיריית ירושלים "חשיבות פוליטית כלפי העולם החיצוני". במקביל, סיעת "הפועל המזרחי" הודיעה למפא"י שתסרב לקיים כל מגע עם נציגיה אם לא יגלו יחס חיובי לעניינים דתיים (עקב לחצי מפ"ם).

במקביל, עסקני המפלגות השונות התקוטטו על הרכבי קואליציות וחלוקת תארים ותפקידים ולפי חוק הבחירות. תוך שבועיים ימים מיום הבחירות היתה חייבת מועצת עיריית ירושלים החדשה להתכנס לישיבתה הראשונה כדי לבחור בראש העיר ובהנהלתה.

אולם זה לא קרה ואף "הסתבך" והתארך: לאחר שנכשלו צירופים שונים ומשונים, לרבות אלה שהציעו להשאיר את אוסטר ("פרוגרסיבים") בראשות העירייה עם הרכבים קואליציוניים שונים, דווח בעיתונות ש"הנטייה להקים הנהלה (לעירייה) בלי מפא"י מתפשטת והולכת יותר ויותר בקרב חוגים שונים מכל הסיעות המיוצגות במועצה החדשה" ('חרות', יום שלישי, 21 בנובמבר 1950).

מספר ימים חלפו ובמחנה הדתי חל פילוג. אגודת ישראל דרשה להעמיד בראשות העיר את הרב משה פרוש או לחילופין את הרופא ד"ר שלזינגר. ואילו בקרב "הפועל המזרחי" היו מוכנים לתמוך ביצחק בן-צבי (מפא"י) במקום מועמד לראשות העירייה – שרגאי. מפא"י אף רמזה ל"עסקה סיבובית": תמיכה בי' בן-צבי לראשות עיריית ירושלים תמורת תמיכת מפא"י ב-י' חזני (מפד"ל) לראשות עיריית פתח-תקווה. אלא שתמיכת "הפועל המזרחי" בנציג מפא"י (בן-צבי) לראשות העירייה עלולה היתה לפלג אותם, כך שזה לא קרה.

גם הסכמים ארציים, שחתמה מפא"י עם מפ"ם, לא היו שווים את הנייר עליו חתמו העסקנים. המו"מ על רכב הקואליציות במועצות העירוניות וברשויות המקומיות המשיך להסתבך, נמשך ונמשך עד ונדמה היה שלא יסתיים לעולם...

לגבי העיר ירושלים, התלקחה מחלוקת חריפה בשורות מפא"י סביב מועמדות ראש העירייה המכהן דניאל אוסטר. למרות שמרכז מפא"י החליט לתמוך במועמדות אוסטר לראשות העיר, החליט סניף מפא"י בירושלים לעמוד על תביעתו בנוגע לראשות העיר למועמד י. בן-צבי. אבל גם למפא"י היו חסרים שני קולות כדי להבטיח בחירת מועמד. ובינתיים, כבר חלף חודש ימים מאז מועד הבחירות במקומיות ולירושלים (כמו לרשויות רבות אחרות אין עדיין ראש עיר נבחר...).

סוף – סוף, כחודש וחצי לאחר הבחירות התכנסה מועצת עיריית ירושלים, ביום ראשון, 24 בדצמבר 1950 לבחירת ראש העירייה. אלא שהישיבה התפזרה ללא הצבעה בשל חוסר קוורום. שלוש סיעות: "חרות", הכלליים והדתיים, ביקשו דחיה "עד סוף השבוע".

אחת הסיבות לדחייה הייתה, שמפא"י וגורמים דתיים (סיעת "למפנה" בפתח-תקווה), עשו כל מאמץ לעריכת הסכמים ארציים. כך שנציג "למפנה" (דתיים) בפתח תקווה יקבל את תמיכת מפא"י ונציג מטעם הדתיים (חזני), ייבחר לראשות העירייה. בתמורה, כך סוכם, נציגי הרשימה הדתית בירושלים יתמכו במועמד מפא"י (בן-צבי) לראשות העיר. על מנת לקדם יזמתם לנציגי מפא"י היה עניין לבחוש ולמשוך זמן כדי להכשיל כל ניסיון של בחירת ראש עיר אחר שאינו "שלהם". וכך, גם בישיבת מועצת עיריית ירושלים מיום ראשון, 31 בדצמבר 1950, שוב לא נבחר ראש עירייה.

בשתי הצבעות שנערכו לאחר אותו מועד קיבלו דניאל אוסטר ושלמה זלמן שרגאי 9 קולות כ"א, כששניים מהגוש האזרחי נמנעים מהצבעה, מתוך כוונה לדחות את ההכרעה ליום נוסף.

בינתיים, ראש העירייה אוסטר ניסה, בלחץ מפא"י, למשוך זמן וסירב לכנס ישיבה לבחירות נוספות.

רק ביום ראשון, ב' בשבט תשי"א (9 בינואר 1951), כשלושה חודשים לאחר הבחירות, נבחר ראש עירייה חדש לירושלים: שלמה זלמן שרגאי, נציג רשימת החזית הדתית. הבחירה הוכרעה ברוב של 11 קולות הגוש הדתי, הציונים הכלליים וחרות. נגד – 9 קולות של נציגי מפא"י, הפרוגרסיבים ומפ"ם. כסגניו של שרגאי נבחרו נציגי הסיעות שתמכו בו: האדריכל מאיר רובין (חרות), אליהו אלישר (ציונים כלליים) משה גליקמן-פרוש (אגודת ישראל).

ועוד אנקדוטה: חבר המועצה, יעקב מלמד-כהן (נציג המזרחי) נעדר מן הישיבה, מאחר שמר אוסטר סירב לשלוח לו הזמנה לישיבה ופסל את חברותו במועצה. בניגוד לדעתו של היועץ המשפטי. משמר בית העירייה קיבל נוראה ממר אוסטר לא להרשות למר כהן להכנס לבניין". (חרות, יום רביעי, 10 בינואר 1951).

ראש העיר הנבחר בירושלים עו"ד שלמה זלמן שרגאי, הכריז עם בחירתו: "בשעה זו שאנו מתכנסים בעירייה הנבחרת הראשונה של ירושלים הבירה – אנו נושאים את עינינו אל ירושלים זו שעדיין זרים מהלכים בה. וחוזרים על אותה השבועה שנשבעו אבותינו על נהרות בבל: 'אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני'."

נציג תנועת החרות, סגן ראש העירייה אדריכל רובין, אמר: "לא למשול אנו באים כי אם לשרת ללא כל אפליה בין אזרח לאזרח. ... נטלתי את רשות הדיבור, להביע את הכרתי ואמונתי כי ניווכח עוד בימי כהונתנו לשרת את ירושלים השלימה גם זו שמעבר לחומות. ירושלים בכל הדרה והר הבית בתוכה. כן יהא רצון".

וכבר אז היה "שמח": מפ"ם ומפא"י גייסו כנופיות פרחחים שערכו הפגנה לפני בניין העירייה עם תום הנאומים שנעלה הישיבה ובעת צאתם של חברי ההנהלה החדשה: "בקושי פילסה לה דרך מכונית ראש העיר שיצא לביתו של הרב הראשי הרצוג כדי לקבל את ברכתו". (חרות, יום רביעי, 10 בינואר 1951).

גדעון מיטשניק, מנכ"ל מכון ז'בוטינסקי

כתב : יוסי קיסטר